

PAPER - Op weg naar een nieuw adviesmodel

Directeurenoverleg van de Rotterdamse Kunstinstellingen (DO)

december 2024

Inleiding

De Rotterdamse cultuursector bevindt zich in de transitie naar een nieuw cultureel ecosysteem. Twee van de onderwerpen die op de veranderagenda staan, zijn: domeinoverstijgend werken (DOW) en een nieuw adviesstelsel voor kunst- en cultuurbeleid. Er is door het college een kwartiermaker aangesteld die de transitie begeleidt. Om deze kwartiermaker vanuit het DO te voeden, heeft het DO twee papers opgesteld over de onderwerpen DOW en een nieuw adviesstelsel. Alle leden uit het DO zijn uitgenodigd om deel te nemen aan de totstandkoming van de papers. Een afvaardiging van het Directeurenoverleg heeft twee werkgroepen gevormd die in korte tijd (november) in drie intensieve sessies tot verdieping en concretisering zijn gekomen. De resultaten van deze sessies zijn verwoord in de papers. Op 27 november zijn beide papers besproken in de vergadering van het DO en hebben leden feedback kunnen geven. De gedachtenlijn in de papers werd onderschreven, met de constatering dat het nog 'werk in uitvoering' is. En dat is ook precies de status van de papers op dit moment in het proces. Uiteraard zal binnen het DO het gesprek over beide onderwerpen worden voortgezet.

Waarom moet er een nieuw adviesmodel komen?

Eén van de veranderlijnen van de culturele transitie gaat over de financiering van cultuur. In 2029 moet er een alternatief zijn voor de huidige cultuurplancycclus, dat beter aansluit bij het culturele ecosysteem.

Er is overheidsgeld om kunst en cultuuraanbod mogelijk te maken, maar het is schaars: een adviesmodel helpt om het beschikbare geld over instellingen en initiatieven te verdelen. We willen een adviesmodel dat bijdraagt aan een cultuursector die sterk, evenwichtig, rechtvaardig en duurzaam is en waarde toevoegt aan de levens van alle Rotterdammers. In dit paper zijn de contouren van het te ontwikkelen adviesmodel beschreven.

Wat vinden we belangrijk in het adviesmodel?

1. Er is sprake van heldere rollen

- Er is sprake van een heldere verdeling tussen de rol van het adviesorgaan en die van de gemeente.
- De gemeente Rotterdam heeft de verantwoordelijkheid voor een langetermijnvisie op de rol van cultuur in de stad.
- De advisering komt tot stand via een permanente dialoog tussen het adviesorgaan, culturele instellingen en initiatieven en de gemeente, zodat er een balans is tussen de gemeentelijke opdracht aan het adviesorgaan en het draagvlak vanuit de stad.
- De advisering gaat over de instellingen en initiatieven met een artistiek-inhoudelijk programma.
- De advisering gaat uit van een brede opvatting van cultuur.

- Er is meer transparantie over geld dat door andere domeinen wordt uitgegeven aan projecten die een verbinding hebben met cultuur.

2. We gaan uit van kwaliteit en verbinding

- We willen een adviesmodel waarin waarden als artistiek-inhoudelijke kwaliteit en maatschappelijke relevantie een plek hebben. Het is gebaseerd op een meervoudig kwaliteitsbegrip*
- De kernwaarden van het adviesmodel zijn: balans in het culturele veld en vertrouwen.
- Er is ook sprake van een balans tussen artistiek-inhoudelijke programmering en bedrijfsvoering,
- Het adviesmodel helpt bewaken dat het geld voor inhoudelijke activiteiten tenminste intact blijft.
- Er is ruimte voor kleine instellingen, voor initiatieven, voor maatschappelijke ontwikkelingen, voor experiment en innovatie.
- Het adviesmodel beoordeelt instellingen niet enkel op discipline maar ook op (zelfgekozen) functie en profiel.
- Monitoring, impactmeting en visitatie zijn belangrijke instrumenten om de voortgang en ontwikkeling van de instelling te volgen:
 - o Monitoring is vooral op de zakelijke performance en afspraken gericht. Daarvoor is kennis van de organisatie nodig, ook bij de beoordeelaars van de gemeente.
 - o Impactmeting richt zich op de artistiek/inhoudelijke kwaliteit en maatschappelijke relevantie. Om impact te kunnen meten, is een heldere keuze voor methodiek nodig. Die is er nu nog niet.
 - o Visitatie door peers (collega's van andere instellingen) is een gedegen manier om een instelling inzicht te geven op de eigen prestaties en hoe deze te verbeteren zijn. Voorwaarde is dat het professioneel gebeurt. In de corporatiewereld is dit model goed ontwikkeld.

We gaan bij deze instrumenten uit van de commons-gedachte, dat we een gedeelde verantwoordelijkheid hebben voor de culturele hulpbronnen van de stad. Hoe we dat vormgeven moet nog worden uitgewerkt.

- Het adviesmodel wordt regelmatig geëvalueerd.

3. Een gelijk speelveld

- Omdat het adviesmodel integer, fair en correct is, draagt het bij aan een gelijk speelveld.
- De regels zijn voor iedereen gelijk en transparant, maar houden wel rekening met de verschillen in soorten en grootten van instellingen. Ze maken maatwerk mogelijk waar nodig.
- Het adviesmodel richt zich op álle initiatiefnemers en instellingen in cultuur, ongeacht de organisatievorm die ze hebben en de subsidie die ze nodig hebben.
- Dit vraagt erom het gesprek over wat dan cultuur is, en wat niet, continu te blijven voeren.

- De cultuurmiddelen zijn bestemd voor programmering en niet voor infrastructuur of een opdracht voor collectieonderhoud. Begrippen als 'basisinstelling' zouden niet gekoppeld moeten zijn aan de programmeringsgelden.

4. Rust in het proces

- We willen een verdelingssysteem dat zowel incidentele subsidies als meerjarige subsidies kent. De vaste vierjaarscyclus wordt losgelaten, om ook subsidieperiodes van bijvoorbeeld 1, 2, 4 of 8 jaar mogelijk te maken.
- Het adviesmodel kent verschillende 'instapmomenten'. Dit voorkomt dat grote groepen instellingen en initiatieven tegelijkertijd met elkaar aan het concurreren zijn.
- De administratieve last wordt zo laag als mogelijk gehouden en moet in verhouding zijn tot het type instelling. De mate waarin een instelling of initiatief verantwoording moet afleggen, hangt samen met het soort regeling waarvan deze gebruik maakt en de grootte van de instelling of initiatief.
- Er moet ruimte zijn voor instellingen om gas te geven en gas terug te nemen (wat nu nog vaak als een diskwalificatie wordt gezien). Oftewel: wie in de vierjaarscyclus zit, moet ook kunnen opteren voor bijvoorbeeld een tweejaarscyclus, zonder dat dit negatieve gevolgen heeft.

Naar een mogelijk model

De hierboven geschetste voorwaarden vormen de basis voor een nieuw adviesmodel. Verdere uitwerking hiervan is nodig. Vaak wordt er een onderscheid gemaakt tussen structurele modellen, zoals we die kennen van de Raad voor Cultuur en de Kunstraad in Amsterdam, en een ad-hoc adviesorgaan, zoals bij de recente advisering over het Cultuurplan 2025-2028 in Rotterdam.

Wij willen graag toe naar een responsief en dynamisch 'hybride' model, waarbij ook een rol is voor commons (zie onder). Dat past bij de culturele transitie die we met elkaar doormaken.

In dat model wordt uitgegaan van vier functies:

1. Kennisdeling met het culturele veld en het geven van ongevraagd advies aan cultuurinstellingen over actuele thema's.
2. Beleidsadvies geven op hoofdlijnen.
3. Beoordelen subsidieaanvragen.
4. Monitoring van instellingen op plan en functioneren.

Commons

Van het college van Rijksbouwmeester en Rijksadviseurs halen we deze uitleg over de commons:

Een common definiëren we als een praktijk die bestaat uit een combinatie van drie essentiële bouwstenen:

- Een gemeengoed, zoals een stuk grond
- Zorgzaam beheerd door een specifieke gemeenschap
- Op basis van duidelijke afspraken en regels

Bij een common gaat het dus niet alleen om het gedeelde goed, maar ook om de gemeenschap en de afspraken, waarden en normen die een gemeenschap overeenkomt om met elkaar dat gedeelde goed te beheren. Het beheer is gericht op collectief, democratisch zelfbestuur met bijzondere aandacht voor gelijke toegang voor ieder, efficiëntie en de instandhouding op lange termijn.

*Claartje Bunnik gaat in haar boek *Naar waarde gewogen* (2016) uit van twee primaire domeinen van kwaliteit: artistiek-inhoudelijke en maatschappelijke kwaliteit en van een secundair kwaliteitsdomein: de professionele en zakelijke kwaliteit. Zij geeft ook een aantal criteria waaraan de kwaliteitsdomeinen kunnen worden getoetst. Zij pleit voor meer maatwerk en gedegen beoordelingen in de vorm van cijfers en kwalitatieve informatie, waarbij ook stakeholders en publiek betrokken kunnen zijn.

Pieter Bots hanteert in zijn proefschrift *Een waardevol oordeel* (2024) ook een meervoudig kwaliteitsbegrip vanuit verschillende perspectieven: 1) vanuit de maker: artistieke autonomie, authenticiteit en integriteit, 2) vanuit de bezoeker: verbinding met publiek of deelnemers, 3) vanuit de kunstsector zelf: kunsttheorie, - geschiedenis, formele kwaliteiten, 4) reflectie/maatschappij: maatschappelijke relevantie, urgentie vanuit de maker zelf.